

РЕЦЕНЗІЇ

С.В.Віднянський, А.Ю.Мартинів

Україна в Організації Об'єднаних Націй: 60 років участі у розв'язанні найважливіших міжнародних проблем. – К.: Генеза, 2006. – 240 с.

Організація Об'єднаних Націй посідає унікальне місце в історії й практиці міжнародних відносин. Створена зусиллями антигітлерівської коаліції на руїнах світової системи після закінчення Другої світової війни, ООН стала першою універсальною міждержавною організацією, яка поклала на себе завдання, справді, титанічної праці, що полягає в погодженні моралі міжнародного права з різноманітними інтересами суб'єктів глобальних процесів.

Тому актуальність та наукова, політична й практична значимість дослідження провідних вітчизняних учених-міжнародників С.В.Віднянського та А.Ю.Мартиніва, присвяченого 60-річчю ООН, не викликає сумнівів. Підготовлена ними до ювілею цієї міжнародної організації праця висвітлює основні етапи історії Об'єднаних Націй, вводить читача до перипетій дипломатичної боротьби заради миру і стабільності у світі та показує участь України в реалізації статутних завдань ООН. Загалом автори узагальнюють як досвід функціонування цієї універсальної міжнародної організації, так і об'єктивно оцінюють внесок УРСР у розв'язання актуальних проблем забезпечення миру та розвитку співробітництва народів світу на різних етапах повоєнної історії.

Увагу читача цієї книги насамперед привертає ґрунтовна джерельна база, яку використали автори. Вони критично проаналізували здобутки вітчизняної й зарубіжної історіографії з проблеми історії ООН. Також широко використано офіційні джерела, документи УРСР і незалежної України, звіти, резолюції та інші спогади вітчизняних й іноземних дипломатів, фактичний матеріал із засобів масової інформації. Побудована за проблемно-хронологічним принципом структура книги охоплює головні етапи шестидесятирічної історії Об'єднаних Націй.

Зокрема у першому розділі «Думбартон-Окс – Ялта – Сан-Франциско: Україна на шляху до ООН (1944–1945 рр.)» здійснено суттєві фактичні уточнення та доповнення щодо висвітлення передумов та особливостей виходу УРСР на світову арену як суб'єкта міжнародних відносин, з'ясування справжніх мотивів рішення сталінського керівництва щодо надання радянським республікам права на самостійні зовнішні стосунки в 1944 р. Звертається увага на неоднозначну реакцію на цей несподіваний крок Кремля світової громадськості та української діаспори.

Ситуація змінилася на Ялтинській конференції, коли «через сукупність вагомих об'єктивних факторів – воєнно-стратегічного, геополітичного, економічного, демографічного, історико-культурного, морально-етичного й духовного – Україна в ході війни стала настільки помітним членом антигітлерівської коаліції, що завдяки цьому отримала цілком законне право бути в числі країн-фундаторів майбутнього міжнародного органу безпеки – Організації Об'єднаних Націй» (с.39).

На думку авторів рецензованої монографії, попри тенденцію, яка домінує в історичній літературі, щодо перебільшення реального внеску української делегації в роботу установчої конференції Об'єднаних Націй у Сан-Франциско, практична участь вітчизняної дипломатії в зазначеному представницькому форумі «...стала вдалою спробою зайняти гідне місце у світовому співтоваристві, нехай і в ущемленому, частковому міжнародно-правовому статусі, і мала велике морально-політичне значення й далекосяжні наслідки» (с.51).

Другий розділ монографії присвячено з'ясуванню ролі, яку радянська Україна відіграла в ООН за часів «холодної війни». СРСР і США у той період робили все, аби правда знаходилася на їхньому боці, але разом з тим вони не завжди були приборчниками інтересів інших народів. За цих обставин у перші повоєнні роки УРСР намагалася якнайактивніше проявити себе в ООН, завдяки чому вітчизняна дипломатія набувала важливого досвіду. Це засвідчує наведений у книзі матеріал про діяльність місії ЮНРРА в Україні, активну участь УРСР як члена-засновника ООН у Паризькій мирній конференції 1946 р., Белградській конференції з дунайської проблеми 1948 р., Женевській дипломатичній конференції 1949 р. та розв'язанні деяких інших міжнародних проблем (с.59–75).

В умовах особливо гострої конфронтації двох полюсів сили за часів «холодної війни», як слушно наголошується у книзі, «...жорстко контрольовані Кремлем зусилля ук-

раїнської дипломатії в ООН, якій постійно доводилося захищати інтереси метрополії, а не національні інтереси своєї держави, в цей період практично були зосереджені практично лише в двох напрямках, особливо важливих у ті роки для СРСР – на проблемі роззброєння та питаннях деколонізації» (с.76). Участі Української РСР у розв'язанні цих складних проблем міжнародного життя цілком виправдано присвячено два окремих підрозділи книги. Важливе теоретичне й нове смислове навантаження містить і останній підрозділ другого розділу праці, присвячений переосмисленню ідеологічної конфронтації в процесі вирішення проблем міжнародної безпеки за часів нового політичного мислення в Радянському Союзі та розрядки міжнародної напруги.

Автори аргументовано доводять обмеженість тлумачення результатів роботи УРСР в Організації Об'єднаних Націй за суто формальними ознаками забезпечення лише додаткової пропагандистської підтримки зовнішньої політики СРСР. Адже навіть виконання цих вимушених функцій було «...свідченням причетності України до великої політики» (с.76). Втім, попри це, наприкінці 1980-х рр. «...Україна часто наражалась на звинувачення в дискримінації як провінція радянської імперії». Закінчення «холодної війни» внаслідок розпаду Радянського Союзу поставило ООН перед викликом адаптації до випробувань перехідної доби в історії сучасних міжнародних відносин.

Ролі незалежної України в Організації Об'єднаних Націй за умов формування нової системи цих останніх присвячено заключний розділ монографії. Автори комплексно і системно проаналізували процес реалізації національних інтересів нашої держави у процесі вирішення проблем міжнародної безпеки й роззброєння, розв'язання глобальних і регіональних економічних та гуманітарних проблем сучасності. Великий фактичний матеріал доводить ключову роль вітчизняних миротворців у формуванні позитивного іміджу України в ООН.

Також показано еволюцію її позиції щодо давно назрілого реформування структури й перегляду функцій Об'єднаних Націй. Конкретно-історичний та теоретичний матеріал зазначеного розділу так само, як і ґрунтовні висновки до всієї праці, разом із практичними міркуваннями й рекомендаціями щодо тенденцій та перспектив розвитку сучасних міжнародних відносин і визначення нової ролі ООН на нинішньому етапі глобалізації, на нашу думку, заслуговують на широку громадську увагу.

Адже поки що процес реформування структур Організації Об'єднаних Націй опинився в глибокій кризі. Ключовим питанням лишається реформування Ради Безпеки, без чого всі зміни виглядатимуть незбалансованими й незавершеними. Небезпека нинішньої ситуації полягає у відсутності прийнятного для всіх зацікавлених сторін алгоритму справжнього системного реформування.

Такий стан справ, насправді, не дивує. Адже коли античного реформатора Солонна запитували: «Який устрій ідеальний?», мудрий давній грек відповів: «Дивлячись для кого». Оскільки новий світовий порядок ще формується, однозначної відповіді на це запитання автори рецензованої книги також дати не могли.

Вони слушно зазначають, що ще однією загрозою для глобальної безпеки є фактичний крах системи виконання Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. В разі реалізації загрози ліквідації режиму останнього світ ризикує опинитися у ситуації, яка буде ще більш небезпечною, ніж вона була в роки «холодної війни». Тоді СРСР і США, володіючи величезними запасами ядерної зброї, тримали світ у стані гарантованого знищення в разі конфлікту між наддержавами. Зараз, коли вона все частіше опиняється у руках країн, які гостро конфліктують між собою, «обмежені» регіональні ядерні війни з усіма негативними наслідками з хворобливих фантазій можуть перетворитися на небезпечну реальність. Знайти в ООН алгоритм вирішення цього питання також непросто.

Попри подібний скептицизм, альтернатива досить небезпечна: або Організація Об'єднаних Націй стане ефективною й адаптованою до нових викликів доби глобалізації та ризиків «зіткнення» цивілізацій, або на неї чекає сумна доля її попередниці міжвоєнного періоду – Ліги Націй (1919–1946 рр.). Отже, часу на прийняття рішень стає дедалі менше, а проблем, з якими стикається ООН, більше.

За цих умов від дипломатичної майстерності всіх членів Об'єднаних Націй значною мірою буде залежати створення сприятливого міжнародного клімату, аби слова преамбули Статуту ООН – «Ми, народи Об'єднаних Націй, повні рішучості позбавити наступні покоління бід війни, ствердити віру в основні права людини, поваги до міжнародних договорів, сприяти соціальному прогресу і покращенню умов життя за більшої свободи, проявляючи терпимість жити разом, як добрі сусіди, вирішили об'єднати наші зусилля

для вирішення цих завдань» – не перетворилися на політичний заповіт для «кращих часів». Втім, автори книги не на боці песимістів, які бачать складності для реалізації будь-яких змін. Вони є реалістичними оптимістами, які у складностях, на котрі немає дефіциту в ООН, вбачають можливості для пошуку ефективних механізмів їх розв'язання.

Слід зазначити, що своєрідний візуальний ряд, який розкриває основні етапи історії діяльності України в ООН, поданої у монографії, наочно представляють оригінальні архівні фотографії.

Загалом монографія С.В.Віднянського та А.Ю.Мартінова, безперечно, збагатила вітчизняну історичну науку на ще одну актуальну і цікаву працю, до якої звертатимуться всі, хто цікавиться історією та сучасним станом розвитку міжнародних відносин. Як відзначає у передмові до книги міністр закордонних справ України Борис Тарасюк, «на її сторінках висвітлюється багатогранна робота української дипломатії різних часів, яка навіть за несприятливих умов обмеженого суверенітету та ідеологізації міжнародних відносин була спроможна надавати вітчизняному курсу в ООН досить виразного українського змісту» (с.6). Разом з тим ця праця сприятиме формуванню позитивного іміджу України, а також слугуватиме студентам як оригінальний навчальний посібник з історії міжнародних відносин й її зовнішньої політики.

М.В.Кірсенко (Київ)